

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра фізичної географії та картографії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

“ 30 ” вересня 2020 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Геоecологічна експертиза території _____

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти бакалавр
галузь знань 10 Природничі науки
спеціальність 106 Географія
освітня програма _____
спеціалізація Географія
вид дисципліни вибіркова
факультет геології, географії, рекреації і туризму

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету (інституту, центру)

« 31 » серпня 20__ року, протокол № 14

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)
доцент Валентина КЛИМЕНКО

Програму схвалено на засіданні кафедри фізичної географії та картографії

Протокол № 1 від « 31 » серпня 2020 р.

Завідувач кафедри

 (Юлія ПРАСУЛ)
(підпис) (прізвище та ініціали)

« 31 » серпня 2020 р.

Програму погоджено методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол № 13 від « 31 » серпня 2020 р.

Голова методичної комісії

 (Олександр ЖЕМЕРОВ)
(підпис) (прізвище та ініціали)

« 31 » серпня 2020 р.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Геоecологічна експертиза території» _____
складена відповідно за спеціальністю 106 Географія , спеціалізація «Географія».

Першого (бакалаврського) (назва рівня вищої освіти)

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. *Мета викладання навчальної дисципліни* - запобігання негативному впливові антропогенної діяльності на стан навколишнього середовища та здоров'я людей, а також оцінка ступеня екологічної безпеки господарської діяльності й екологічної ситуації на окремих територіях та об'єктах.

1.2. *Основні завдання вивчення дисципліни* - дослідити взаємодію людського суспільства з навколишнім природним середовищем. Вирішення цієї проблеми вимагає екологічних знань від кожного члена суспільства, обов'язкового узгодження людської діяльності з фундаментальними законами розвитку навколишнього середовища.

1.3. *Кількість кредитів* – 4 кредити

1.4. *Загальна кількість годин* – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1 -й	1-й
Семестр	
2 -й	1-2 -й
Лекції	
24 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
24 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
72 год.	год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. *Заплановані результати навчання*

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

1. Мати уявлення про значення екологічної експертизи для сучасно екологічної політики України.
2. Застосовувати законодавчі та нормативно-правові основи екологічної експертизи та оцінки впливу на довкілля в Україні.

3. Визначати алгоритм екологічної експертизи, об'єкти та суб'єкти екологічної експертизи, їх мету та функції.
4. Вміти аналізувати форми та види проведення екологічної експертизи.
5. Застосовувати порядок проведення екологічної експертизи.
6. Визначати особливості проведення екологічної експертизи різних об'єктів та окремих видів діяльності.
7. Вміти вільно користуватись понятійно-термінологічним апаратом дисципліни.
8. Розробляти програму впровадження та проведення екологічної експертизи на підприємстві.
9. Визначати напрямки, методи екологічної експертизи.
10. Оцінювати діяльність підприємства, як потенційного джерела техногенної небезпеки для навколишнього середовища.
11. Оцінювати ризик виробництва для навколишнього середовища.
12. Здійснювати екологічну експертизу на підставі діючих нормативно-правових актів.
13. Формулювати рекомендації щодо організації та удосконаленню системи екологічного менеджменту на підприємстві.
14. Розробляти заходи покращення екологічної ситуації території на підставі результатів екологічної експертизи.
15. Визначити забруднення атмосфери, водних ресурсів, земельних ресурсів, відходів за різними методиками й методами.
16. Запропонувати різні заходи по забезпеченню охорони атмосферного повітря, водних, земельних ресурсів та відходів

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Вступ.

Тема 1. Поняття геоєкологія, експертиза. Зміст, предмет і об'єкт, методи геоєкології та її народногосподарське значення. Екологічна експертиза: мета, завдання, принципи, критерії, типи. Об'єкти і суб'єкти експертизи. Географічні завдання екологічної експертизи. Науково-методичні основи ЕП. Типи та форми екологічної експертизи. Державна та громадська експертизи. Права громадських об'єднань і участь громадськості у державній експертизі. Інші види екологічної експертизи.

Історія геоєкологічних досліджень. Історія розвитку екологічної експертизи в Україні. Принципи екологічної експертизи. Умови проведення екологічної експертизи. Методи геоєкології. Методика експертизи досліджень (метод аналогії, моделювання тощо).

Тема 2. Загальні положення про екологічну експертизу території. Критерії виділення форм і типів екологічної експертизи. Організація державної екологічної експертизи. Особливості організації та проведення громадської екологічної експертизи. Незалежність здійснення державної та громадської екологічної експертизи.

Пріоритети екологічної експертизи у світлі інтеграції України до Європейської співдружності. Альтернативні підходи до методики оцінки екологічних ситуацій.

Тема 3. *Органи державного управління в галузі екологічної експертизи.*

Компетенція Верховної Ради України в галузі екологічної експертизи. Компетенція Кабінету Міністрів України в галузі екологічної експертизи. Призначення проведення складних державних екологічних експертиз (ситуацій та діючих об'єктів, вплив від яких поширюється на за межі однієї області).

Компетенція місцевих рад в галузі екологічної експертизи. Повноваження місцевих рад в галузі екологічної експертизи, що делегуються виконавчим комітетам. Проведення державної екологічної експертизи (у тому числі і додаткової) підрозділами Міністерства екології України. Шляхи та алгоритм проведення державної екологічної експертизи еколого-експертними підрозділами Міністерства екології України та його органами на місцях.

Тема 4. Методологічні принципи ЕП. Схема досліджень при проведенні ЕП. Строки та зміст робіт з експертизи. Інформація про сучасний стан геосистем. Соціально-економічна інформація. Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВОС). Експертиза ОВОС. Картографічне забезпечення екологічних експертиз.

Розділ 2. Порядок проведення та економічний механізм здійснення екологічної експертизи.

Тема 5. Статус експерта та замовників екологічної експертизи. Основні права та обов'язки екологічного експерта. Строки та порядок проведення екологічної експертизи територій та об'єктів. Перелік основного пакету документів, що подається експерту для проведення процедури експертизи. Порядок та терміни складання висновку екологічної експертизи. Гарантії незалежності експерта екологічної експертизи. Правові гарантії захисту прав експерта екологічної експертизи. Права замовників екологічної експертизи. Обов'язки замовників екологічної експертизи. Контроль за ходом проведення екологічної експертизи

Тема 6. Умови, підстави і процедура проведення екологічної експертизи. Її фінансування. Шляхи та термін проведення державної екологічної експертизи. Умови фінансування замовником виконаних еколого-експертних робіт. Вимоги до підготовчої стадії, основної та заключної стадій здійснення екологічної експертизи.

Визначення початку державної екологічної експертизи та граничні терміни її проведення. Фінансування державної екологічної експертизи територій та об'єктів. Фінансування громадської екологічної експертизи.

Розділ 3. Порядок проведення та економічний механізм оцінки впливу на довкілля

Тема 7. Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС): склад і зміст матеріалів (ДБН А.2.2.-1-95).

Загальні положення. Нормативна база складання ОВНС. Порядок розробки матеріалів ОВНС. Структура та зміст розділу ОВНС. Склад розділу ОВНС. Підстави для проведення ОВНС.

Характеристика навколишнього природного середовища та оцінка їх впливу на нього. Оцінка впливу на геологічне середовище, на повітряне середовище. Оцінка впливу на мікроклімат. Оцінка впливу на водне середовище, на ґрунти. рослинний та тваринний світ. Оцінка впливу на заповідні об'єкти.

Заходи щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища й вимог екологічної безпеки. Захисні та відновлювальні заходи щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища й вимог екологічної безпеки. Заява про екологічні наслідки діяльності. Зміст окремих підрозділів розділу ОВНС. Визначення комплексу заходів, необхідних для дотримання вимог природоохоронного законодавства. Визначення еколого-економічних наслідків реалізації. Складання окремих підрозділів розділу ОВНС.

Тема 8-10. Забруднення навколишнього середовища

Забруднення атмосфери, вод суши, ґрунтового покриву. Відходи.

Тема 11. Міжнародне наукове і економічне співробітництво у вирішенні глобальних екологічних проблем.

Міжнародні програми з охорони довкілля. Міжнародні конвенції та угоди про охорону природи. Глобальний екомоніторинг і глобальне регулювання якості природного середовища. Участь України в міжнародних проектах.

Тема 12. Висновки.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Головні аспекти, нормативна база, державне регулювання та управління у галузі екологічної експертизи												
Тема 1. <i>Вступ</i>	10	2	2			6						
Тема 2. <i>Загальні положення про екологічну експертизу території</i>	10	2	2			6						
Тема 3. <i>Органи державного управління в галузі екологічної експертизи</i>	10	2	2			6						
Тема 4. <i>Методологічні принципи ЕП</i>	10	2	2			6						
Разом за розділом 1	40	8	8			24						
Розділ 2. Порядок проведення та економічний механізм здійснення екологічної експертизи												
Тема 5. <i>Статус експерта та замовників екологічної експертизи.</i>	16	2	2			12						
Тема 6. <i>Умови, підстави і процедура проведення екологічної експертизи</i>	16	2	2			12						
Разом за розділом 2	32	4	4			24						
Розділ 3. Порядок проведення та економічний механізм оцінки впливу на довкілля												

Тема 7. Оцінка впливу на навколишнє середовище	11	2	4		5						
Тема 8-10. Забруднення навколишнього середовища	17	6	4		14						
Тема 11. Міжнародне наукове і економічне співробітництво у вирішенні глобальних екологічних проблем	9	2	2		5						
Тема 12. Висновки	4	2	2								
Разом за розділом 3	48	12	12		24						
Всього	120	24	24		72						

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
1	Екологічна експертиза території (заява, вступ, висновки)	4	6
2	Забруднення атмосферного повітря області	6	6
3	Забруднення поверхневих вод області	6	10
4	Забруднення земельних ресурсів області	4	4
5	Відходи (забруднення та наслідки) області	4	4
	Всього	24	30

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи (опрацювання навчального матеріалу)	Кількість годин (для денної форми навчання)
1	Визначення обставин, що пов'язані з настанням надзвичайної екологічної ситуації;	12
2	Встановлення причин порушень технологічного процесу виробництва, якщо це сприяло виділенню забруднюючих речовин, енергії та викидів інших шкідливих речовин, накопиченню промислових відходів на певній території дослідження	12
3	Встановлення відповідності дій осіб (або їх бездіяльності), причетних до надзвичайної екологічної ситуації, вимогам нормативних актів у сфері екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів.	12

4	Недотримання вимог нормативних актів з охорони навколишнього середовища допущені в досліджуваному випадку надзвичайної екологічної ситуації	12
5	Які причини приводять до виникнення надзвичайної екологічної ситуації і які обставини їх обумовили?	5
6	Джерела і масштаб забруднення атмосфери і стратегія боротьби з ними. Антропогенний вплив на атмосферу. Проблема збереження озонового шару. Кислотні дощі, "ядерна зима". Глобальний прогноз.	5
7	Забезпеченість водними ресурсами різних областей України. Принципи раціонального використання водних ресурсів України. Контроль за станом водного середовища і організація його охорони.	5
8	Використання та антропогенний вплив на ґрунтовий покрив. Система раціонального використання земельних ресурсів в Україні. Відходи.	4
9	Дії або бездіяльність осіб з технічної точки зору яких знаходяться в причинному зв'язку з настанням досліджуваної події на певній території?	5
	Всього	72

Результати навчання, які отримані студентом під час виконання завдань для самостійної роботи контролюються та оцінюються у поточних контрольних роботах, практичних роботах та під час підсумкового семестрового контролю.

6. Індивідуальні завдання

Не передбаченні робочим планом

7. Методи контролю

У межах навчальної дисципліни «Геоecологічна експертиза території» використовуються такі види контролю результатів навчання: виконання практичних робіт, 1 контрольна робота(за підсумками опанування 1 , 2 та 3 розділів робочої програми навчальної дисципліни) та підсумковий семестровий контроль (залік). Реалізуються ці види контролю за допомогою виконання тестування, практичних робіт та бліц-опитування під час лекцій.

Поточний контроль за виконання практичних робіт

Назва роботи					
	Всього балів	Оцінка (в балах)	Проведенні розрахунки, аналіз	Графічне зображення	Захист
Екологічна експертиза території (заява, вступ, висновки)	6	6	успішного виконання -4,0	успішного виконання-1,0	1.0
		4.8	незначні помилки в розрахунках – 3.1	незначні помилки -0.8	0.9
		3.6	значні помилки в розрахунках- 2.2	значні помилки -0,6	0.8

Забруднення атмосферного повітря області	6	6	успішного виконання -4	успішного виконання-1,0	1.0	
		4,8	незначні помилки в розрахунках – 3,1	незначні помилки-0,8	0.9	
		3,6	значні помилки в розрахунках- 2,2	значні помилки -0,6	0.8	
Забруднення поверхневих вод області	10	10	успішного виконання -5	успішного виконання-3,0	2.0	
		8	незначні помилки в розрахунках – 4	незначні помилки-2,5	1,5	
		6	значні помилки в розрахунках-3	значні помилки -1,8	1,2	
Забруднення земельних ресурсів	4	4	успішного виконання -2,0	успішного виконання-1,0	1.0	
			3,2	незначні помилки в розрахунках - 1,5	незначні помилки-0,8	0,9
			2,4	значні помилки в розрахунках- 1,0	значні помилки -0,6	0,8
Відходи (забруднення та наслідки) області	4	4	успішного виконання -2,0	успішного виконання-1,0	1.0	
			3,2	незначні помилки в розрахунках - 1,5	незначні помилки-0,8	0,9
			2,4	значні помилки в розрахунках- 1,0	значні помилки -0,6	0,8
Всього	30					

Поточний контроль за виконання контрольної роботи – всього 30 балів

Оцінка	Бали	Результати оцінювання
5	30-27	ставиться у випадку, коли студент вільно володіє програмним матеріалом курсу в повному обсязі; ґрунтовно складає визначення та сутність основних понять, термінів; залучає до відповіді власний досвід, що набутий у процесі виконання практичних робіт
4	26-24	відрізняється від оцінки «відмінно» тим, що студент допускає окремі помилки і неточності, які не впливають на загальний характер відповіді. Програмний матеріал знає добре, відповідь є послідовною
3	20-18	студент відповідає на поставлене запитання не повністю, при розкритті спеціальних питань, термінів не може конкретизувати відповідь наведенням прикладів; допускає значні помилки

2	17 та менше	студент не володіє матеріалом, не розуміє теоретичних і практичних питань, допускає грубі помилки, не орієнтується в предметі
----------	--------------------	---

Підсумковий семестровий контроль (екзамен) – 40 балів

Чотирирівнева оцінка	Бали	Результати оцінювання
5	40-36	ставиться у випадку, коли студент вільно володіє програмним матеріалом курсу в повному обсязі; ґрунтовно складає визначення та сутність основних понять, термінів;
4	35-32	відрізняється від оцінки «відмінно» тим, що студент допускає окремі помилки і неточності, які не впливають на загальний характер відповіді; програмний матеріал знає добре, відповідь є послідовною;
3	31-20	студент відповідає на поставлене запитання не повністю, при розкритті спеціальних питань, термінів не може конкретизувати відповідь наведенням прикладів;
2	19 та менше	студент не володіє матеріалом, не розуміє теоретичних і практичних питань, допускає грубі помилки, не орієнтується в предметі

8. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового екзамену або залікової роботи

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання												Екзамен (залікова робота)	Сума	
Розділ 1				Розділ 2		Розділ 3				Контрольна робота	Практичні роботи			Разом
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T6	T 7	T 8- 10	T 11	T 12					
10										20	30	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Кожний розділ навчальної дисципліни «Геоєкологічна експертиза території» контролюється у трьох формах: бліц-опитування (усна форма), поточна контрольна робота (письмова форма) та практичні роботи.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для заліку
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

9. Рекомендована література Основна література

1. Гайнріх Д., Гергт М. Екологія: сігу-Аііаз: Пер. з 4-го нім. вид./ Наук. ред. пер. В. В. Серебряков. - К.: Знання-Прес, 2001. - 287 с.: іл.
2. Гавриленко О. П. Геоекологічне обґрунтування проектів природокористування: навч. посібник/ О. П. Гавриленко. - К.: Ніка – Центр, 2003.- 332 с.
3. Закон України Про оцінку впливу на довкілля (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 29, ст. 315. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
4. Закон України Про стратегічну екологічну оцінку (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 16, ст. 138). - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>
5. Нормативні акти Кабінету Міністрів України, ДБН А.2.2-1-95. Склад та зміст матеріалів ОВНС. Мінекобезпеки України, 1996.
6. Мингазова Н. М. Экологическая экспертиза. (Ч. 1.), Научно-теоретические и правовые основы. / Н. М. Мизганова. - М., 2001.- 405 с.
7. Реймерс Н. Ф. Экология (теория, законы, правила, принципы и гипотезы). - М., 1994.

Допоміжна література

1. ДБН А.2.2-1-2003. Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. – К.: Держбуд України, 2004. – 17 с.
2. Україна: основні тенденції взаємодії суспільства і природи у ХХ ст. (географічний аспект)/ За ред. Л. Г. Руденка. – К.: Академперіодика, 2005. – 320 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Додаткові матеріали до дисципліни «Екологічна експертиза». Режим доступу: <http://eia.menr.gov.ua/upload/files/rHKYLgeNQE.pdf>
2. Додаткові матеріали до дисципліни «Екологічна експертиза». Режим доступу: <http://eia.menr.gov.ua/upload/files/m8KTEB7Sk9.pdf>
3. Додаткові матеріали до дисципліни «Екологічна експертиза». Режим доступу: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/strukturaadministratsiyi/strukturni-pidrozdili/486/2841>
4. Статистична інформація <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Центральна наукова бібліотека ХНУ ім. В. Н. Каразіна. <http://www.library.univer.kharkov.ua/ukr/>
6. <http://www.management.ru>

Методичне забезпечення

1. Клименко В.Г. Екологічна оцінка природних ресурсів/ В.Г. Клименко, Л.І. Фролова. - Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – 64 с.
2. Клименко В.Г. Гідроекологічна оцінка поверхневих вод басейну р. Уда (в межах Харківської області): методичний посібник для студентів / В.Г. Клименко, Г.Г. Журавель.- Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. - 100 с.
3. Клименко В.Г. Гідроекологічна характеристика поверхневих вод басейну р. Сіверський Донець (в межах Харківської області): методичний посібник /В.Г. Клименко, Н.С. Федь. - Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – 76 с.
4. Клименко В.Г. Екологічна оцінка річок міста Харкова: методичний посібник для студентів-географів /В.Г.Клименко, М.В. Слацова.- Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.2015.- 60с.